

KLIMA- VETT- REGLER

Dette tipsheftet er laget i samarbeid mellom flere organisasjoner og bygger på Klimavalgalliansens felles krav. Klimavettreglene er en samling innspill og ideer fra medlemmene og er utarbeidet av en arbeidsgruppe på vegne av alliansen, uten at alle organisasjoner nødvendigvis hefter for samtlige elementer. Du kan lese mer om klimavalgalliansen her: www.klimavalgalliansen.no

**DIN LOKALE KLIMAPOLITIKK KAN VÆRE MED
PÅ Å SKAPE LAVUTSLIPPSSAMFUNNET!**

KLIMA OG MILJØ EN DEL AV LOKAL VALGKAMP

Lokale myndigheter spiller en nøkkelrolle når vi skal begrense utslipp og håndtere dagens og morgendagens vær og klima. Den 9. september 2019 er det kommunestyre- og fylkestingsvalg i Norge. Som klimabevisst lokalpolitiker kan du sørge for at partiet ditt går til valg på en god klimapolitikk.

I dette heftet finner du informasjon om viktige klimatiltak din kommune kan gjennomføre.

Kommunene er helt sentrale klimaaktører ved planlegging og tilrettelegging for gode lokalsamfunn. Det ligger et stort ansvar i å være tjenesteyter, eiendomsbesitter, byggherre og innkjøper. Tar de som styrer gode valg, kan kommunene utgjøre en enorm grønn kraft.

Ved å stille strengere miljøkrav til leverandører, kan disse motiveres til å utvikle ny teknologi og nye bærekraftige løsninger. Det forutsetter at de offentlige innkjøpene dreies fra den billigste løsningen til den beste løsningen for framtida.

Mange av tiltakene vi foreslår gir også økonomisk gevinst. Forslagene vil gjøre kommunen til en bedre plass å bo og arbeide i, sørge for bedre tjenester til innbyggerne, og skape levende, attraktive byer og bygder.

Dette tipsheftet er tenkt som et hjelpemiddel og som inspirasjon for dere som ønsker at kommunen skal klare overgangen til et lavutslippssamfunn på best mulig måte.

Vi håper tipsene er nyttige både før valget og under valgkampen. Vi håper også tipsene blir til nytte når arbeidet med ny planstrategi starter etter valget.

Til deg som stiller til valg:

- Bidra til å tilpasse ditt lokalsamfunn til endringene som kommer
- Sørg for at lokale politiske vedtak forebygger klimagassutslipp og miljøødeleggelser
- Det er ingen grunn til å vente – klimaet trenger deg, og stadig flere velgere vil kreve det av deg – sett i gang arbeidet nå, ivareta klimavettreglene i ditt partiprogram.

Les mer på: www.klimavalgalliansen.no | #klimavalg

Se også: www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M981/M981.pdf

KLIMASMART PLANLEGGING

Klimasmart planlegging i dag vil være et viktig bidrag til et framtidig lavutslippssamfunn, og forberede næringer, infrastruktur og befolkningen på endringene som kommer.

Klimaendringene krever en helhetlig tilnærming, for eksempel er arealplanlegging og samarbeid på tvers av kommunene et helt sentralt verktøy for både å motvirke klimaendringene og tilpasse kommunene til endringene som kommer.

Klimasmart planlegging er også god økonomistyring, mange klimatiltak kan gi reduserte utgifter for kommunen over tid. Beslutningene som tas i dag er svært viktige for hvordan samfunnet blir i et lengre perspektiv.

Fellesnemnda for nye Asker kommune har vedtatt å benytte FNs 17 bærekraftsmål som rammeverk i utformingen av kommuneplanen for den nye kommunen. I 2020 vil den nye kommunen ha lokale mål i kommuneplanen, som ses i sammenheng med de globale målene og delmålene i FNs bærekraftsmål.

www.aker.kommune.no/nye-aker-kommune/aktuelt-nye-aker-kommune/hvordan-jobber-vi-med-fns-barekraftsmal/

VERDEN SER TIL KLIMABUDSJETTENE I OSLO KOMMUNE

I 2016 la byrådet i Oslo kommune for første gang fram et klimabudsjett. Formålet med klimabudsjettet var å sikre gjennomføring av nødvendige tiltak for å nå Oslos klimamål. Et vanlig budsjett har en øvre ramme for hvor mye penger som kan brukes. På samme måte viser et klimabudsjett en øvre ramme for hvor mye klimagasser som kan slippes ut i tiden fram til 2020. I tillegg gir klimabudsjettet en oversikt over de tiltakene som byrådet planlegger å gjennomføre i perioden for å nå Oslos klimamål. Slik blir klimabudsjettet et godt styringsverktøy for å sikre at kommunen når målene byrådet har satt. Klimabudsjettene har fått betydelig oppmerksomhet, også internasjonalt.

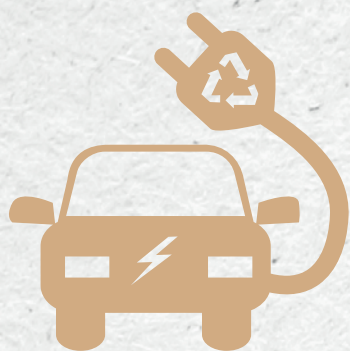
HURDAL BLIR PLUSS-SAMFUNN I 2030

Hurdal kommune har vedtatt at de skal være et pluss-samfunn innen 2030. Dette innebærer at Hurdal skal være karbonnøytralt eller bedre, ha økonomisk vekst og tilføre innbyggere og besøkende økt livskvalitet.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Lag et kommunalt klimabudsjett hvor reduksjon i klimagassutslipp er tallfestet og minimum i samsvar med FNs klimapanel sine anbefalinger.
- Sørg for at kommunens klimaplan fungerer som styringsdokument for øvrig planarbeid og drift på kommune- og fylkesnivå. Mange steder er planen utarbeidet av eksterne konsulenter. Det er viktig at de ansatte og deres organisasjoner involveres i revideringen slik at klimaarbeidet forankres hos de som står for den daglige driften.
- Sørg for at beregningene for økonomi og miljø for prosjekter omfatter hele livssyklusen, og for at kommunens investeringer i dag tar høyde for både fysisk klimarisiko og overgangsrisiko. Overgangsrisiko er risikoen for å gjøre investeringer i for eksempel bygg eller infrastruktur som kommunen vil måtte endre på eller stenge ned på grunn av nye politiske føringer som følge av at vi skal nå klimamålene.
- Sett av tilstrekkelige menneskelige og økonomiske ressurser til å gjennomføre planen og nå målsetningene i den, for eksempel ved bruk av verneombud eller miljørådgiver.
- Jobb for statlig medfinansiering og undersøk mulighetene for råd og støtte fra Kommunalbanken til miljøprosjekter.
- Bli med i Miljøfyrtårn-ordningen, dette stiller overkommelige og helhetlige krav til kommunens miljøtiltak og gir kommunen konkrete mål å jobbe mot.
- Jobb for å bevisstgjøre innbyggerne om klima- og miljøutfordringene ved å legge til rette for tverrfaglig samarbeid med skoleverk, sivilsamfunn og offentlige etater, og skap gode og praktiske informasjons- og undervisningsopplegg.
- Arranger klima- og miljødag hvert halvår som kan appellere til forskjellige aldersgrupper. Her bør ulike aktører fra sivilt samfunn, kommune og næringsliv delta.
- Opprett eller delta i miljønettverk med andre fylkeskommuner og kommuner for å dele erfaringer og de gode eksemplene.

Se også: zero.no/wp-content/uploads/2018/11/ZERO-Sjekkliste-klimaledelse-og-klimatiltak-i-kommuner-2018.pdf

GRØNN TRANSPORT

Transport er den største kilden til klimagassutslipp i de fleste kommunene. I mange kommuner står veitrafikken for 40–60 prosent av utslippene.

God planlegging og samarbeid mellom fylkeskommuner, bykommuner og omlandskommuner om gang-, sykkel og kollektivtilbud og en konsentrert arealbrukspolitikk kan ivareta klimamål og gi økonomisk innsparing for kommunene. Slik kan en unngå å starte opp kostbare og miljøskadelige utbygginger av motorvei.

RUSHTIDSAVGIFT I BERGEN

1. februar 2016 innførte Bergen rushtidsavgift. Tidligere var det flat bompengetakst uansett reisetidspunkt. Endringene betydde at bompengene økte med 80 prosent i rushtidene, mens de gikk ned med 24 prosent utenom rushtidene. Resultatet de første månedene etter omlegging av takstene var en total nedgang i antall kjøretøy som passerte bomringen på 5 prosent. I rush var nedgangen på 14 prosent. Busstrafikken fikk noe bedre framkommelighet – og kollektivtransporten økte også, med nesten 4 prosent i antall reiser.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Vedta mål for persontrafikken. Store byer må ha mål om trafikkreduksjon, mens andre kommuner bør som minimum ha nullvekstmål. Det betyr at all vekst i persontrafikken skal tas med kollektiv, sykkel og gange.
- Styrk kollektivtrafikken. Kombiner restriktive tiltak for biltrafikken, for eksempel økte bompengesatser eller nullutslippssoner, med utvidelser i kollektivtilbudet.
- Bruk bomavgifter og havneavgifter til å begrense og regulere trafikken, og fase inn ny teknologi.
- Legg til rette for gode ferieopplevelser lokalt.
- Tilrettelegg for bruk av videokonferanser framfor lange jobbreiser i kommunale virksomheter.
- Finn løsninger sammen med næringslivet og de ansattes organisasjoner om tiltak for mer klimavennlige reiser til og fra jobb. For eksempel ved tilgang til garderobes, trygg sykkelparkering, økt kilometergodtgjørelse for sykkel og gange, ladestasjoner og begrenset tilgang på parkeringsplasser for fossilbiler.
- Unngå at byene og tettstedene eser utover og planlegg heller by- og tettstedfortetting med boliger, arbeidsplasser og fritidstilbud nær kollektivknutepunkt, med mål om å redusere reisebehovet.
- Tilrettelegg kollektivknutepunkt med et nett av gang- og sykkelveier og sykkelhotell, eventuelt større innfartsparkeringer der dette er mest hensiktsmessig.
- Begrens tilgjengeligheten på gateparkering i by- og tettstedssentrum og innfør gjennomgående parkeringsavgift/beboerparkering på alle offentlige parkeringsplasser.
- Gjør det trygt, effektivt og lønnsomt å velge sykkel eller gange. Prioriter effektivt vintervedlikehold av sykkelveiene.
- Still miljø og klimakrav til transport og jobbreiser i kommunale anbud og ved bestilling av transporttjenester.
- Bytt ut diesel med elektrisitet, biogass og eventuelt hydrogen innen buss- og ferjedrift.
- Etabler gode og effektive støtteordninger for etablering av ladestasjoner for el- og hydrogenbiler samt veiledningstjeneste særlig for borettslag.
- Snu opp ned på reiseregningene, vedta at kommunen/fylket dekker mest miljøvennlige reisemåte selv om dette kanskje betyr en dyrere billett. Ingen bør tvinges til å ta fly langs toglinjene av prishensyn!

MILJØVENNLIG ENERGI OG BYGG

Kommunene forvalter en betydelig bygningsmasse, og førti prosent av Norges energiforbruk kommer fra bygg. Bygg og anleggsplasser må bli fossilfrie og potensialet for energisparing er stort. Nasjonalt er det et mål å spare 10 TWh i eksisterende bygningsmasse innen 2030.

Som byggherre kan og bør kommunene stille tydelige miljøkrav til entreprenører og leverandører. Dette vil kommunen også spare penger på gjennom reduserte energiutgifter. I tillegg må kommunen bidra til at innbyggerne kan spare energi og erstatte fossil oppvarming med fornybare løsninger.

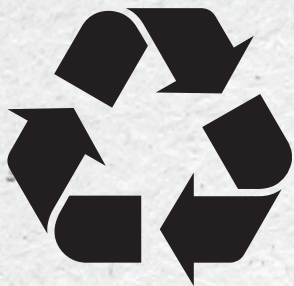
ASKER OG BÆRUM HJELPER INNBYGGERNE MED ENERGISPARING

Asker og Bærum kommune har lenge jobbet med informasjonskampanjer om utfasing av oljefyring og energismarte tiltak. Kommunene tilbyr alle innbyggere gratis energirådgivning med hjemmebesøk og arrangerer informasjonsmøter hvor innbyggerne får gode tips. De har også egne støtteordninger utover Enova for at innbyggerne skal gjennomføre energitiltak.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Sett mål for redusert energibruk i kommunale bygg og utvikle energispareplan for alle kommunale bygg.
- Tilby energirådgivning og informasjonstiltak om energisparing og fornybar energi for kommunens innbyggere. I 2020 blir det forbudt med fossil oppvarming og det trengs økt informasjon og innsats for at alle skal skifte til fornybar oppvarming. Informer om Enovas støtteordninger og arranger informasjonsmøter for innbyggere.
- Gå gjennom alle kommunens bygg og vurder om takene er egnet til å produsere solenergi; enten ved å montere solceller til strømproduksjon eller solfangere til oppvarming av vann.
- Sørg for at beregningene for økonomi og miljø for byggeprosjekter omfatter hele livssyklusen
- Still krav om at nye kommunale bygg skal være plusshus
- Still krav om og legg til rette for utslippsfrie byggeplasser

Utsira har pusset opp kommunehuset med lavrentelån fra Kommunalbanken, og erstattet dårlig inneklima og høye energiutgifter med godt inneklima og innsparinger på over 250 000 kr. I året. For en kommune med 201 innbyggere er det mye penger.

MILJØSERTIFISERING OG GRØNT FORBRUK

Miljøsertifisering bidrar til en helhetlig miljøplanlegging i bedrifter og kommunale enheter. Gjennom miljøsertifisering arbeider man systematisk med å gjennomføre tiltak for en mer miljøvennlig drift ved å tilfredsstille miljøkrav i blant annet innkjøp og forbruk, energi, transport, avfall, og utslipp til luft og vann.

1. januar 2017 trådte ny lov om offentlige anskaffelser i kraft. Kommunene er pålagt å fremme klimavennlige løsninger og redusere skadelig miljøpåvirkning gjennom anskaffelsene sine. Loven sier at offentlige oppdragsgivere skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere skadelig miljøpåvirkning og fremmer klimavennlige løsninger der dette er relevant.

Gjort riktig, kan man gjennom anskaffelser redusere kommunens klimaavtrykk både lokalt og globalt. Fra 2019 øker Miljødirektoratet støtten til arbeidet med grønne anskaffelser. Kommunen kan søke støtte til 75 prosent av kostnaden til arbeid med klimakrav i offentlige anskaffelser.

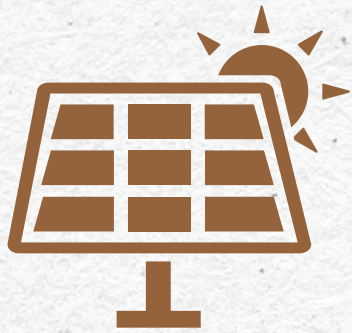
Gjennom å synliggjøre miljøvennlige alternativer og tilrettelegge for reparasjon, utlei- og låneordninger kan kommunen bidra til å minske innbyggernes klimafotavtrykk, både lokalt og globalt.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Sett som mål at alle kommunale enheter som rådhus, skoler, barnehager m.m. miljøsertifiseres.
- Still miljøkrav i innkjøp og la miljø vektas høyt: Gjennom å skape etterspørsel etter for eksempel energieffektive produkter, reparasjon og gjenbruk, samt klimavennlig frakt kan en sikre at utvalget blir større og at leverandørene som har satset miljøvennlig kan fortsette med det.
- Opprett kommunale utlansordninger av for eksempel sportsutstyr og verktøy, gjerne i tilknytning til bibliotekene.
- Arranger brukt- og byttemarked og 'fiksefester' for elektronikk
- Utarbeid lokale grønne guider for hvor de bærekraftige alternativene finnes. Dette kan inkludere alt fra miljøsertifisert næringsliv, miljøvennlige aktiviteter og transport, skreddere og skomakere, til økologiske restguranter og bruktbutikker.

BIBLIOTEK SOM UTLÅNSSENTRAL FOR SPORTSUTSTYR I OPEGÅRD

Mange kommuner har utlansordninger for sportsutstyr til barn og unge. I Opegård kommune har de kobla utlansordninga til biblioteket. Det betyr at innbyggerne kan gå på biblioteket med lånekortet sitt og låne alt fra sykler og telt til kano og snøbrett. I tillegg til bøker. Etter to år med ordninga har kommunen med 27.000 innbyggere hatt nesten 10.000 utlån. I Trondheim og på Tøyen i Oslo tilbyr bibliotekene utlån av verktøy. Både sportsutstyr og verktøy er noe mange har bruk for, men ikke nødvendigvis så ofte at de trenger å eie det. Gode og tilgjengelige utlansordninger kan derfor redusere innbyggernes forbruk!

GRØNT NÆRINGS LIV OG GRØNNE JOBBER

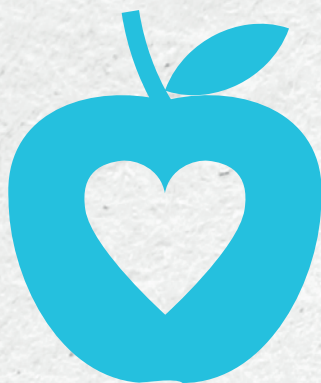
Kommunene kan legge til rette for grønt næringsliv og grønne arbeidsplasser gjennom sin næringspolitikk, strategiske innkjøp og i plan- og reguleringsarbeidet.

Det handler både om å gjøre eksisterende arbeidsplasser grønnere, men også å se mulighetene for å legge til rette for å skape nye næringer og arbeidsplasser som bidrar til fremtidens løsninger. Kommunen må i størst mulig grad sørge for at egne arbeidsplasser blir så miljøvennlige som mulig, samtidig som man må systematisk sørge for at de mest miljøvennlige løsningene blir valgt på de områder som kommunen har innflytelse.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Sett mål for nye grønne arbeidsplasser og etablering av miljøvennlig næringsliv i kommunene, og bidra til å fremme din kommunes grønne næringer i alle sammenhenger.
- Miljøsertifiser kommunens enheter. I sin rolle som rådgiver, foregangsmodell og pådriver kan kommunene påvirke befolkningen og lokalt næringsliv i deres forbruk og atferd, og bidra til markeder for grønne produkter og etableringsmuligheter for grønt næringsliv.
- Bidra til å gjøre eksisterende arbeidsplasser grønnere med oppfølging og teknologiutvikling for bedrifter med store utslipp, og opplys lokalt næringsliv om statlige støtteordninger for miljøteknologi.
- Bruk innkjøpsmakta og det statlige kravet om at "miljø skal vektes med minst 30 prosent" til å gjennomføre grønne anbud og innkjøp ved å sette tydelige og ambisiøse miljøkrav.
- Bruk eierskapet i avfallsselskap aktivt for å bidra til best mulig materialgjenvinning av avfall, framfor forbrenning.
- Etterspør regional koordinering og samarbeid blant kommunale enheter og bedrifter.
- Legg til rette for og still krav til at nye virksomheter skal drive klimavennlig

KLIMAVENNIG MAT

I følge FNs klimapanel må vi spise mat som ikke krever stort landareal for å bli produsert, og som gir lave utslipp, mindre matavfall og lite annet avfall dersom vi skal nå 1,5-gradersmålet.

Nordmenns forbruk av kjøtt er imidlertid verken i tråd med Norges offisielle kostholdsråd eller mål om reduserte klimagassutslipp. I tillegg kaster matindustrien, dagligvarehandelen og forbrukere 355.000 tonn mat som kunne vært spist hvert år, og det er uten at primær- og servicenæringene er inkludert.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Gjør klimavennlig kosthold og reduksjon av matsvinn til en del av undervisningen i skoler og barnehager
- Legg til rette for redusert kjøttforbruk. Følg Difis kriteriesett for offentlige innkjøp av bærekraftig mat og drikke, og gjør for eksempel vegetarretter til det enkleste alternativet i kommunale kantiner og institusjoner
- Stimuler befolkningen til matdyrking til eget bruk gjennom informasjonskampanjer og tilrettelegg for dyrking og flerbruksområder på kommunens eiendom.
- Reduser kommunens matkasting ved å innføre en handlingsplan for redusert matsvinn inspirert av blant annet Asker kommune, med mål om 50 prosent reduksjon innen 2030
- Kommunens matavfall bør gå til produksjon av biodrivstoff.

ASKER KOMMUNE REDUSERER MATSVINN

Asker kommune har satt fokus på kommunens og innbyggernes matsvinn over flere år, og en rekke tiltak har ført til at matsvinnet per innbygger har blitt redusert fra 38,9 kg til 36,7 kg på to år. Kommunen har satt seg tydelige mål, og iverksatt mange tiltak. Blant annet har de innført pedagogisk opplegg i skolen, SFO og barnehager, arrangert matlagingskurs, gjennomført kompetanseheving og tiltak på sykehjem, og promotert kommunens satsing på ulike arenaer. I tillegg har utvalgte inspirasjonsfamilier kartlagt sitt matsvinn, fått skreddersydde råd for å redusere matsvinnet og blitt fulgt opp over tid. Deres erfaringer inspirerer deres nettverk igjen til å redusere matsvinnet.

KLIMA- TILPASNING

Klimaet er i endring. Selv om vi kutter utslippene av klimagasser, må vi tilpasse oss uunngåelige klimaendringer som et resultat av de akkumulerte klimagassene i atmosfæren.

Klimaendringene vil påvirke de fleste sektorer og tjenesteområder kommunene og fylkeskommunene har ansvar for, men det vil være store geografiske variasjoner.

Norsk Klimaservicesenter gir et kortfattet sammendrag av dagens klima, forventede klimaendringer og klimaufordringer. Infrastrukturen må forsterkes, og forbedres. God klimatilpasning gjør byer og tettsteder både tryggere og triveligere.

VERDENS MEST AMBISIØSE KLIMATILPASNINGSPLAN I DANMARK

Københavns «Skybrudsplan», med 300 prosjekter som ikke bare skal gjøre byen klimasikker, men også forbedre københavnernes livskvalitet, kom etter uvær i juli 2011.

Den 2. juli 2011 falt det 120 millimeter regn på to timer, på det mest intense kom det 3 millimeter i minuttet. Det ble utbetalt skadeerstatning for 6 milliarder danske kroner, og flere samfunnskritiske institusjoner ble rammet. Dette har foranlediget det som er kalt verdens mest ambisiøse klimatilpasningsplan. For å håndtere denne type nedbør holder det ikke med å oppdimensjonere rør. Veier må kunne fungere som elver og parker som flomsoneer.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Sørg for en helhetlig risikostyring ved å inkludere resultater fra klimamodeller i risikoanalyser for å forstå hvordan temperatur, nedbør og vind endrer seg. Identifiser kostnadseffektive tiltak som må iverksettes.
- Samarbeid med lokalt næringsliv og lokalbefolkning for å sikre effektiv forebygging og beredskap som ivaretar kritiske samfunnsfunksjoner.
- Bygg kompetanse hos plan- og byggesaksbehandlere, slik at klimahensyn og tilpasning blir tatt hensyn til og vurdert ved etablering av nye boligfelt og næringsområder.
- Kartlegg risikoområder for urban flom, og utarbeid retningslinjer for overvannshåndtering.
- Still krav i regulerings- og byggesaker om fordrøyning og/eller infiltrasjon av overvann.
- Nye veier bør dimensjoneres for å tåle forventede klimaendringer som overvannshåndtering og vedlikehold av veidekke.

FOSSILFRIE INVESTERINGER

Minst to tredeler av kjente fossile energireserver må bli liggende under bakken, ifølge FNs klimapanel. Om vi skal nå 1,5 graders målet vil trolig enda mer bli liggende.

I et langsiktig perspektiv er det både finansielle og klimamessige grunner til å trekke norske kommuners sparepenger og pensjonsinvesteringer ut av fossil energi.

KLP utelukker selskaper som får 30 prosent eller mer av sine inntekter fra utvinning av oljesand, eller oljesand og kullbasert virksomhet kombinert. Dette betyr at det fremdeles er en vei å gå for at kommunenes pensjonspenger er fossilfrie. Kommunene kan sammen kreve ytterligere reduksjon i fossilinvesteringer fra sine pensjonsleverandører.

EKSEMPLER PÅ RELEVANTE TILTAK:

- Trekke kommunale driftsmidler, investeringsmidler og pensjonsfond ut av banker, fond og forsikring som er involvert i kull, olje- eller gassvirksomhet.
- Sett mål om å redusere klimautslippene fra selskapene i aksjeporteføljen
- Plasser kommunens investeringer i grønne fond, fornybar teknologi, og grønt næringsliv.

nettsteder.regjeringen.no/klimarisikoutvalget/files/2018/04/ks_klimarisikoutvalget.pdf

KLIMAKUTT I OSLO PENSJONSINVESTERINGER

Oslo Pensjonskasse har som mål å redusere klimautslippene fra selskapene i aksjeporteføljen med 40 prosent innen 2030. Allerede nå har OPF oppnådd en reduksjon på 34 prosent. Målet utgjør en streng begrensning på hvilke selskap fondet kan investere i. Selskap med store utslipp av klimagasser vil ikke bli inkludert i aksjeporteføljen. OPF har i tillegg utviklet en metode for sikre at lave CO₂-utslipp kan gå hånd i hånd med god avkastning.

WWW.KLIMAVALGALLIANSEN.NO
#KLIMAVALG